

Handleiding BrainSTARS

Toepassing in gezinnen met een kind met
niet-aangeboren hersenletsel (NAH)

Drs. Rianne Gijzen
Drs. Marjan Hurkmans
Drs. Judith Zadoks

In samenwerking met:
Vera Brandsma, Heliomare
Louise Lindeboom, Siza
Krista Richter, Zozijn
José van der Weide, Pluryn

Postbus 8228, 3503 RE Utrecht
Telefoon: (030) 789 2459, e-mail: r.gijzen@vilans.nl
Website: www.vilans.nl

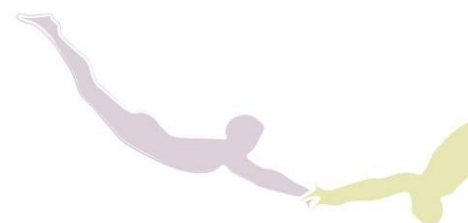
Utrecht, september 2012

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Doelstelling van BrainSTARS	4
2 BrainSTARS als methodiek in de gezinsbegeleiding.....	5
2.1 Beeldvormingsfase	5
2.2 Voorwaarden voor toepassing van BrainSTARS.....	5
2.3 BrainSTARS in relatie tot andere methodieken en tools	6
3 Adviezen voor toepassing van BrainSTARS in het kader van gezinsbegeleiding.....	7
3.1 Gebruik van het handboek	7
3.2 Organiseren van bijeenkomsten	7
3.3 Drieledige doelstelling van BrainSTARS in de praktijk.....	8
3.4 Afronding en evaluatie van het werken met BrainSTARS	12
4 Veel gestelde vragen	13
5 Bijlage	14

Voorwoord

Dit document is een handleiding bij de toepassing van BrainSTARS in de begeleiding van gezinnen met een kind met niet-aangeboren hersenletsel (NAH). BrainSTARS is een educatief programma voor kinderen met niet-aangeboren hersenletsel en hun opvoeders en leerkrachten. BrainSTARS biedt ouders, onderwijsgeevenden en andere betrokkenen informatie over de oorzaken en gevolgen van NAH. Daarnaast biedt BrainSTARS handvatten voor het analyseren en aanpakken van gedragsproblemen.

In de periode van september tot en met december 2011 hebben de organisaties Heliomare, Pluryn, Siza en Zozijn BrainSTARS toegepast in de begeleiding van elf gezinnen met een kind met NAH. Zowel ouders als gezinsbegeleiders hebben het gebruik van BrainSTARS geëvalueerd. Deze handleiding is het resultaat van de ervaringen die in de elf gezinnen zijn opgedaan.

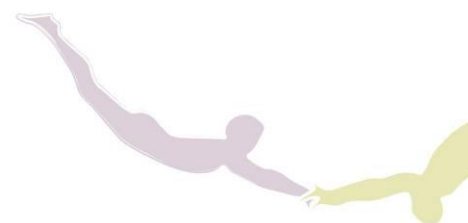
In het eerste hoofdstuk van deze handleiding staan de doelstellingen van BrainSTARS weergegeven.

Het tweede hoofdstuk bevat achtergrondinformatie over de toepassing van BrainSTARS in de gezinsbegeleiding: wanneer kan BrainSTARS in gezet worden? Aan welke voorwaarden moet het gezin voldoen? Hoe verhoudt BrainSTARS zich tot andere methodieken en tools?

Het derde hoofdstuk geeft praktische adviezen voor de toepassing van BrainSTARS in het gezin. Allereerst wordt ingegaan op de wijze waarop het handboek gebruikt kan worden in de begeleiding van een gezin en worden aandachtspunten gegeven voor het organiseren van bijeenkomsten voor betrokkenen. Vervolgens worden praktische adviezen gegeven, onderverdeeld volgens de doelstellingen van BrainSTARS, namelijk 'afstemming tussen betrokkenen', 'psycho-educatie' en 'begrijpen en beïnvloeden van gedrag'. Ten slotte worden adviezen gegeven over de afronding en evaluatie van het gebruik van BrainSTARS.

Het laatste hoofdstuk omvat antwoorden op veel gestelde vragen.

In de bijlage vindt u een brief die u kunt gebruiken voor het uitnodigen van betrokkenen aan een eerste bijeenkomst.

1 Doelstelling van BrainSTARS

Uitgangspunt van BrainSTARS is dat uitwisseling van ervaringen tussen de betrokkenen bijdraagt aan een betere herkenning van en begrip voor gedrag behorend bij NAH en een effectieve gezamenlijke aanpak van problemen. Dit uitgangspunt resulteert in een drieledige doelstelling:

1) Afstemming tussen betrokkenen in en buiten het gezin:

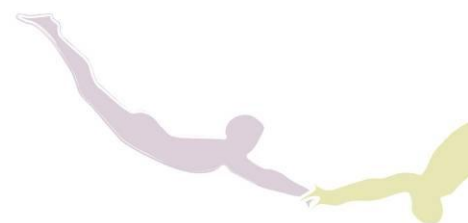
BrainSTARS beoogt een effectieve samenwerking tussen de betrokkenen van een kind of jongere met NAH te stimuleren. Door ervaringen en observaties uit te wisselen, ontstaat er een gezamenlijke beeldvorming van het kind of de jongere, leren de betrokkenen van elkaars inzichten, worden de communicatielijnen korter en kan gekomen worden tot een gezamenlijke aanpak van de vragen en problemen.

2) Psycho-educatie:

BrainSTARS beoogt het begrip voor de gevolgen van NAH te vergroten door ouders, andere gezinsleden, onderwijsgeevenden en overige betrokkenen informatie aan te reiken. BrainSTARS biedt uitleg over de oorzaken en gevolgen van NAH, en laat per ontwikkelingsfase zien hoe het ontstaan van NAH ingrijpt op de ontwikkeling. Daarnaast biedt BrainSTARS handvatten voor de omgang met de gevolgen van NAH in dagelijkse situaties.

3) Gedrag begrijpen en beïnvloeden:

BrainSTARS beoogt onder de ouders, onderwijsgeevenden en andere betrokkenen het begrip voor gedrag van kinderen en jongeren met NAH te vergroten. BrainSTARS beschrijft verschillende systematische methoden voor de analyse en aanpak van gedragsproblemen.

2 BrainSTARS als methodiek in de gezinsbegeleiding

2.1 Beeldvormingsfase

BrainSTARS is een mogelijke interventie in een gezin met een kind met NAH. Alvorens een begeleidingstraject van een gezin met een kind met NAH start, vindt altijd brede beeldvorming plaats via gesprekken met de ouder(s) en/of het kind/de jongere en eventuele andere belangrijke betrokkenen. Ten behoeve van de beeldvorming wordt veelal gebruik gemaakt van vragenlijsten of analysemodellen, behorend bij de methodieken die gehanteerd worden in gezinsbegeleiding. Bij veel kinderen en jongeren wordt een neuropsychologisch onderzoek verricht om het neuropsychologisch functioneren in kaart te brengen. Gedurende de beeldvormingsfase wordt doorgaans al gestart met het geven van praktische adviezen aan het gezin om ‘acute problemen’ aan te pakken.

Een gedragsdeskundige analyseert de resultaten van de beeldvormingsfase en bespreekt de bevindingen met ouders en eventueel het kind of de jongere zelf. Het is van belang om na te gaan of zij zich herkennen in de uitkomsten: wat herkennen zij in het dagelijks leven? Wat ervaren zij als het grootste probleem? In overleg met het gezin kan vervolgens een keuze gemaakt worden voor verdere gezinsbegeleiding of -behandeling. Afhankelijk van het doel van die begeleiding of behandeling kan het programma BrainSTARS daarbij ingezet worden.

Vragen en doelen waarbij BrainSTARS goed kan worden ingezet zijn:

- Afstemming tussen betrokkenen met als doel effectieve samenwerking. Bijvoorbeeld tussen gezin en school.
- Psycho-educatie: meer inzicht in en begrip voor de gevolgen van NAH voor dit kind/deze jongere en handvatten om met de gevolgen om te gaan.
- Gedrag begrijpen en beïnvloeden in verband met gedragsproblemen thuis of op school.

De gedragsdeskundige en gezinsbegeleider maken een inschatting of en hoe BrainSTARS kan worden ingezet.

2.2 Voorwaarden voor toepassing van BrainSTARS

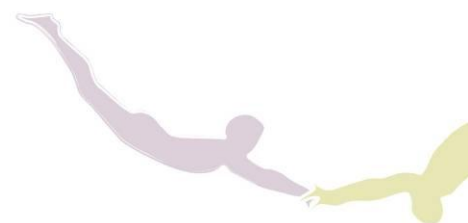
BrainSTARS dient gebruikt te worden onder begeleiding van een professional. De gedragsdeskundige of gezinsbegeleider dient in te schatten of de betreffende ouders en andere betrokkenen in staat zijn BrainSTARS te gebruiken. Dit is afhankelijk van een combinatie van factoren als de Nederlandse leesvaardigheid van ouders, hun opleidingsniveau en hun motivatie om zich in BrainSTARS te verdiepen. Een vereiste voor toepassing van BrainSTARS is dat ouders en andere betrokkenen bereid zijn zich te verdiepen in het handboek en daarvoor tijd en energie hebben. Indien in het gezin problemen spelen die urgenter zijn dan de NAH-problematiek, bijvoorbeeld relatieproblemen tussen de ouders of financiële problemen, dan dient gewacht te worden met de inzet van BrainSTARS tot er voldoende rust en stabiliteit is. Dit geldt eveneens voor gezinnen die nog emotioneel overbelast zijn als gevolg van de meegemaakte gebeurtenissen, bijvoorbeeld een ingrijpende ziekenhuisopname na een ongeval of langdurige medische zorg bij een hersentumor. In deze gezinnen dienen de gezinsbegeleider of gedragsdeskundige tijd en begeleiding te bieden voor de emotionele verwerking van de gebeurtenissen alvorens BrainSTARS te introduceren. Van belang is dat de betrokkenen voldoende ruimte ervaren om gericht aan de slag te kunnen gaan met specifieke vragen en problemen. Dit zal niet het geval zijn als er sprake is van een complexe of acute problematische situatie waarin men voornamelijk gericht is op ‘overleven’.

2.3 BrainSTARS in relatie tot andere methodieken en tools

BrainSTARS kan in combinatie met andere methodieken en tools gebruikt worden, maar ook als methodiek op zichzelf. Een belangrijke waarde van BrainSTARS is dat zwart-op-wit op papier staat wat NAH is, wat de gevolgen zijn en hoe ermee omgegaan kan worden. Dit geeft gezinsbegeleiders, ouders en andere betrokkenen houvast en rust.

Het handboek van BrainSTARS gaat uit van een probleemgerichte benadering. Deze benadering lijkt in contrast te staan met methodische richtingen als competentiegericht werken en oplossingsgericht werken, waarbij de sterke kanten van een kind of jongere centraal staan. De twee benaderingswijzen sluiten elkaar echter niet uit. Het startpunt van de begeleiding zijn de vragen, problemen en zorgen van ouders, het kind of de jongere, en andere betrokkenen. Bij de start van een begeleidingstraject vindt altijd een inventarisatie van de zorgen en problemen plaats. Herkenning en erkenning van de problemen en zorgen is essentieel voor succesvolle begeleiding. Voor het verminderen en hanteren van de problemen en zorgen kunnen methodische richtingen ingezet worden die uitgaan van de sterke kanten. Sterke kanten kunnen benut worden om zwakke kanten te compenseren. Deze methodische richtingen sluiten het spreken over problemen en zwakke kanten niet uit.

3 Adviezen voor toepassing van BrainSTARS in het kader van gezinsbegeleiding

3.1 Gebruik van het handboek

De wijze waarop BrainSTARS wordt aangeboden, dient afgestemd te worden op de wensen en mogelijkheden van het gezin en de andere betrokkenen. Andere betrokkenen zijn bijvoorbeeld de leerkracht, mentor, intern begeleider of ambulante begeleider van school, begeleiders bij een vrijetijdsclub, grootouders, burens of begeleiders van een woongroep. Sommige betrokkenen ontvangen graag het hele handboek om het als naslagwerk te gebruiken. Anderen zijn gebaat bij het losbladig aanbieden van de informatie die voor hen relevant is, omdat het aanbieden van het hele handboek hen afschrikt of overvraagt. Bij twijfel over de motivatie en mogelijkheden van betrokkenen, heeft het losbladig aanbieden de voorkeur. Bij het uitreiken van het handboek of delen daarvan is het aan te bevelen ouders en andere betrokkenen een leeswijzer of opdracht als kader mee te geven: wat verwacht je dat ze lezen, en voor wanneer?

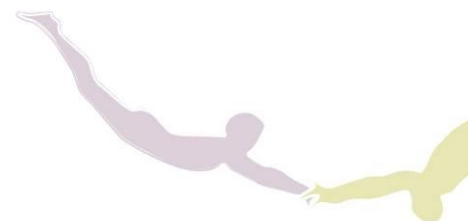
Besprek met ouders welke informatie uit BrainSTARS ze willen geven aan de andere betrokkenen, en wanneer en hoe ze dat willen. Relevante informatie kan op papier verspreid worden, bijvoorbeeld in de vorm van delen uit het handboek of als korte lijst met aandachtspunten.

3.2 Organiseren van bijeenkomsten

Aangeraden wordt tenminste drie bijeenkomsten voor de betrokkenen te organiseren met een periode van vier tot zes weken tussen twee opeenvolgende bijeenkomsten. Omdat de betrokkenen tijd nodig hebben om zich te verdiepen in BrainSTARS en om adviezen en interventies toe te passen, is het van belang hen een periode van tenminste vier weken te geven alvorens een volgende bijeenkomst te organiseren. Anderhalf uur is een goede tijdsduur voor een bijeenkomst, gezien de intensiteit van het overleg. Stuur de betrokkenen van tevoren een agenda, maak duidelijk wat het doel van de bijeenkomsten is en geef aan wat ter voorbereiding gewenst of nodig is. Tussentijdse huiswerkopdrachten kunnen zinvol zijn. Als bijvoorbeeld gekozen wordt voor bepaalde ontwikkelingsgebieden, kunnen alle betrokkenen voor de keer daarop de bijbehorende tekst lezen en kijken wat ze daarin herkennen of nog missen.

Tijdens de bijeenkomsten neemt de gedragsdeskundige of de gezinsbegeleider de rol van gespreksleider op zich en is er eventueel een collega of stagiaire die tijdens de bijeenkomst noteert. Het is van belang het gesprek met de betrokkenen aan te gaan aan de hand van concrete situaties. Vraag hen naar concrete situaties waarin ze wel en geen problemen ervaren. Voorbeelden van concrete situaties waarin het wel goed gaat, kunnen helpen bij het ontwikkelen van een werkende aanpak voor andere situaties.

Aandachtspunt voor de gezinsbegeleider is dat zijn/haar rol beperkt blijft tot het verbinden van de betrokkenen en het organiseren van de bijeenkomsten. De gezinsbegeleider is geen casemanager die de zorg en hulp van alle betrokkenen coördineert. Het afbakenen van de rol is een blijvend aandachtspunt; het risico om terecht te komen in de rol van casemanager is groot.

3.3 Driedelige doelstelling van BrainSTARS in de praktijk

We beschrijven hier drie veel voorkomende doelstellingen of invalshoeken om met BrainSTARS aan de slag te gaan. Deze doelstellingen resulteren in een bepaalde werkwijze, elk bestaande uit een traject van drie tot vier bijeenkomsten met de betrokkenen. Kies één van onderstaande doelstellingen als uitgangspunt. De bijbehorende werkwijze helpt richting te geven aan een plan van aanpak. In de praktijk zijn de doelstellingen niet altijd zo strikt van elkaar te scheiden. Afhankelijk van de situatie en de accenten die je in een traject wilt leggen, maak je als gezinsbegeleider een eigen plan van aanpak. Wees daarbij niet te ambitieus. De ervaring leert dat alle overleggen en stappen veel tijd kosten. Stuur dus goed op wat het belangrijkste doel is. Voor elk traject adviseren we enkele bijeenkomsten te organiseren met de betrokkenen. Doorgaans zijn drie tot vier bijeenkomsten met een periode van vier tot zes weken tussen twee opeenvolgende bijeenkomsten nodig voor een goede afstemming tussen betrokkenen.

Doelstelling 1: afstemming tussen betrokkenen in en buiten het gezin

BrainSTARS is bedoeld om te gebruiken met een brede groep belangrijke betrokkenen van het kind of de jongere met NAH, zoals school, een vrijetijdsclub, grootouders, burens en vrijwilligers. Een belangrijke doelstelling van BrainSTARS is het realiseren van een effectieve samenwerking tussen deze betrokkenen. Als BrainSTARS primair wordt ingezet om de afstemming tussen betrokkenen te verbeteren en van daaruit tot interventies te komen, dan heeft het prioriteit om die betrokkenen om tafel te krijgen. Bespreek met ouders wie ze bij de toepassing van BrainSTARS willen betrekken en wie ze bij bijeenkomsten willen uitnodigen. Laat ouders zo veel mogelijk zelf de betrokkenen uitnodigen. Voor het uitnodigen van betrokkenen voor een eerste bijeenkomst kunt u de uitnodiging in de bijlage gebruiken.

Een belangrijk doel van BrainSTARS is dat alle betrokkenen het kind goed begrijpen en dezelfde aanpak hanteren in de thuis- en schoolsituatie. Voor een eenduidige aanpak is het nodig dat ouders en school op de hoogte zijn van elkaars kennis en ervaringen in het begeleiden van het kind. Om de leerkracht of docent, intern begeleider en eventueel ambulante begeleider te stimuleren mee te werken aan de inzet van BrainSTARS, dient benadrukt te worden dat BrainSTARS wordt ingezet om de samenwerking tussen de betrokkenen te bevorderen in het belang van het kind (één kind, één plan). Ter bevordering van de medewerking van de school adviseren we de inzet van BrainSTARS allereerst persoonlijk en eventueel middels een inleidende brief toe te lichten aan de leerkracht of docent, de intern begeleider of via de ambulante begeleider. Indien nodig kan vervolgens de directie van de school benaderd worden.

Het organiseren van bijeenkomsten ten behoeve van afstemming tussen betrokkenen kan als volgt georganiseerd worden:

Eerste bijeenkomst

Doel van de eerste bijeenkomst is tweeledig:

- 1) Het uitwisselen van ervaringen tussen de betrokkenen;
- 2) Het komen tot een gezamenlijke beeldvorming van de sterke kanten van het kind of de jongere en de punten die aandacht behoeven.

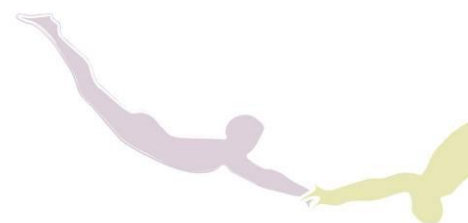
Uitgangsvragen voor het gesprek zijn:

Hoe ervaar jij het kind of de jongere?

Wat zijn diens sterke kanten of positieve punten?

Wat zijn diens zwakke kanten?

Waarover maak je je zorgen?

Als er ruimte voor is, is een derde doel van deze bijeenkomst het prioriteren van de ervaren zorgen en problemen: welke problemen en zorgen zijn het meest belangrijk en/of urgent en welke staan meer op de achtergrond? Doel van deze prioritering is om samen te bepalen waarmee men als eerste aan de slag wil gaan. Dit kan alleen als er sprake is van consensus over de ervaren zorgen en problemen.

Vragen die helpen om tot prioriteiten te komen:

Waar maak je je het meeste zorgen over?

Welk probleem is heel belangrijk?

Welk probleem is heel urgent?

Wat zou je het liefst nu willen aanpakken?

Indien er geen consensus is tussen de betrokkenen in de ervaren zorgen en problemen, dan is het van belang in te zoomen op de verschillen in beleving en mogelijke verklaringen daarvoor.

Vragen die helpen om verschillen te onderzoeken:

Laat het kind of de jongere thuis ander gedrag zien dan op school?

Van welk gedrag heb je het meeste last?

Van welk gedrag heeft het kind of de jongere het meeste last?

Hoe belangrijk vind je het dat het gedrag verandert?

Hoe ga je om met het gedrag?

In welke situaties vind je het moeilijk met het gedrag om te gaan?

In welke situaties en bij welk gedrag merk je dat je aanpak goed werkt?

In dit geval is naar verwachting een tweede bijeenkomst nodig om in gesprek te gaan over een prioritering van de ervaren zorgen en problemen. Een tweede bijeenkomst biedt bovendien ruimte om meerdere problemen te bespreken. Indien geen overeenstemming wordt bereikt in het prioriteren van problemen, dan heeft de belangrijkste vraag van het gezin of het kind of de jongere zelf prioriteit bij het opstellen van een plan van aanpak.

Tweede bijeenkomst

Als er sprake is van een gezamenlijk beeld van de belangrijkste zorgen en problemen dan is het doel van de tweede bijeenkomst:

- 1) Het gekozen probleem verder in kaart brengen. Om welk ontwikkelingsgebied gaat het? Wat speelt er precies?
- 2) Een plan van aanpak opstellen: welke interventies gaan we inzetten?

Als de beeldvorming nog niet is afgerond, dan wordt deze in de tweede bijeenkomst voortgezet. Soms is beeldvorming het enige doel van het traject. Doel van de tweede bijeenkomst kan dan zijn:

- 1) Gezamenlijke beeldvorming (inclusief verschillen en zorgen).
- 2) Inzicht in wat dit betekent voor het kind, het gezin, de school en andere situaties.
- 3) Desgewenst een samenvatting van het gezamenlijke beeld, een soort 'gebruiksaanwijzing' waardoor de omgeving het kind beter begrijpt.

Als dit niet in één bijeenkomst te realiseren is, dan kan hier een derde bijeenkomst aan gewijd worden.

Derde bijeenkomst

Als er een plan van aanpak is opgesteld dan is het doel van de derde bijeenkomst:

- 1) Evalueren van ervaringen met de gekozen interventies.
- 2) Bespreken van vervolgstappen.

Mogelijk leidt dit tot het plannen van een vierde bijeenkomst.

Doelstelling 2: Psycho-educatie

BrainSTARS kan goed gebruikt worden voor psycho-educatie aan ouders, onderwijsgeevenden en andere betrokkenen. Bijvoorbeeld als de vraag luidt: 'Geef mij begrijpelijke informatie over NAH. Wat betekent het NAH voor ons? Welke praktische adviezen zijn er?'. Bespreek met ouders wie ze willen betrekken bij psycho-educatie.

Het geven van psycho-educatie aan de hand van BrainSTARS kan als volgt aangepakt worden:

Eerste bijeenkomst

Doel van de eerste bijeenkomst is het uitwisselen van ervaringen tussen de betrokkenen. Bespreek de visie van de betrokkenen op de vraag welk gedrag kenmerkend is voor het NAH van het kind of de jongere. Bespreek daarnaast wat het NAH concreet betekent voor de betrokkenen zelf.

Geef de betrokkenen huiswerk mee ter voorbereiding op de volgende bijeenkomst. Stem het huiswerk af op de wensen, vragen en mogelijkheden van de betrokkenen:

- 1) Geef de betrokkenen de tekst uit hoofdstuk 4 'Ontwikkelingsstadia' over de ontwikkelingsfase waarin het letsel bij het betreffende kind of jongere is ontstaan. Dit maakt inzichtelijk welke vaardigheden aangetast kunnen zijn. Daarnaast kan de huidige ontwikkelingsfase van het kind of de jongere aangeboden worden om inzichtelijk te maken welk gedrag leeftijdsadequaat is. Bied eventueel (delen van) de eerste drie hoofdstukken of alle ontwikkelingsfases uit hoofdstuk 4 aan, maar bij voorkeur wel gefaseerd aan de hand van een leeswijzer.
- 2) Introduceer hoofdstuk 7 'Index voor probleembenadering' en laat ouders en andere betrokkenen problemen aanvinken waarin ze het kind of de jongere het meest herkennen.
- 3) Laat ouders en de leerkracht of docent, indien mogelijk, de BRIEF invullen, een Executieve Functies Gedragsvragenlijst voor vijf- tot achttienjarigen. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer vijftien minuten. De antwoorden resulteren in scores op zeven schalen: inhibitie, flexibiliteit, emotieregulatie, initiatief nemen, werkgeheugen, plannen en organiseren, ordelijkheid en netheid, en gedragsevaluatie. Op deze manier wordt inzichtelijk op welke domeinen de ouders en de leerkracht of docent de meeste problemen signaleren.

Tweede bijeenkomst

Bespreek de gelezen tekst met de betrokkenen. Inventariseer welke vragen, gedachten en emoties het bij de betrokkenen heeft opgeroepen. Geef voldoende aandacht aan (h)erkenning van de problemen en zorgen, en aan de verliesverwerking. Bespreek daarna welke problemen de betrokkenen hebben aangevinkt in de 'Index voor probleembenadering' (hoofdstuk 7, p. 113). Ga gezamenlijk in gesprek over de overeenkomsten en verschillen in de gemaakte keuzes.

Introduceer vervolgens de ontwikkelingsgebieden in hoofdstuk 7 (p. 123). Bepaal gezamenlijk, aan de hand van gemaakte keuzes in de index voor probleembenadering, welke twee ontwikkelingsgebieden problemen omvatten waar de grootste zorgen over zijn. Indien ouders en de leerkracht of docent de BRIEF (Executieve Functies Gedragsvragenlijst) hebben ingevuld, gebruik de uitkomsten dan in de keuze van de twee ontwikkelingsgebieden. Licht toe op welke domeinen van de BRIEF de antwoorden van ouders en de leerkracht of docent hebben geresulteerd in de hoogste score, en bespreek of deze domeinen de problemen bevatten waar de grootste zorgen over zijn. Naast de BRIEF kunnen vragenlijsten als de Algemene Dagelijkse Routine (ADR) inzicht geven voor het

kiezen van twee ontwikkelingsgebieden. Neem ten slotte de resultaten van een neuropsychologisch onderzoek mee, indien die beschikbaar zijn, om te bepalen op welke domeinen het kind of de jongere problemen ervaart.

Nadat consensus is bereikt over de twee ontwikkelingsgebieden waar de grootste zorgen over zijn, geef de betrokkenen dan als huiswerk mee om de informatie bij deze twee ontwikkelingsgebieden te lezen en een start te maken met het gebruik van enkele adviezen.

Derde bijeenkomst

Bespreek de gelezen tekst met de betrokkenen. Inventariseer welke vragen, gedachten en emoties het bij de betrokkenen heeft opgeroepen: herkennen ze de informatie? Wat missen ze? Bespreek vervolgens de gegeven adviezen en de mogelijke eerste ervaringen met het in de praktijk brengen van de adviezen. Maak vervolgens gezamenlijk een keuze voor het in de praktijk brengen van bepaalde adviezen de komende periode, zodat een gezamenlijke aanpak van de problemen ontstaat.

Bespreek ten slotte gezamenlijk wat er vastgelegd moet worden van de bevindingen tot nu toe. Maak een samenvatting of overzicht, zodat voor ouders, het kind of de jongere en andere betrokkenen inzichtelijk is wat de sterke kanten en problemen zijn. Indien een neuropsychologisch onderzoek is uitgevoerd, is het zinvol de resultaten ervan op toegankelijke wijze samen te vatten en te vertalen naar het dagelijks leven. Eventueel kan het kind of de jongere onder begeleiding zelf een papier of boekje over zichzelf maken. Dit kan hij/zij in het contact met anderen gebruiken om te laten zien welke problemen hij/zij ondervindt en hoe anderen daarbij het beste kunnen helpen.

Doelstelling 3: Begrijpen en beïnvloeden van gedrag

Voor het begrijpen en beïnvloeden van gedrag zijn de hoofdstukken 5 en 6 het uitgangspunt: 'Voorwaarden creëren voor succesvol gedrag en leren' (H5) en 'Vaardigheden aanleren tijdens dagelijkse activiteiten' (H6). Deze hoofdstukken kunnen eventueel gecombineerd worden met andere tools voor gedragsanalyse of -beïnvloeding.

Eerste bijeenkomst

Het doel van de eerste bijeenkomst is tweeledig:

- 1) Bespreken van de ervaren problemen en de gewenste veranderingen ten aanzien van het gedrag.
- 2) Keuze maken welk probleem of wens ter verandering als eerste wordt aangepakt.

Om gedrag te begrijpen en te beïnvloeden is het van belang ouders en andere betrokkenen concrete situaties te laten beschrijven en te analyseren aan de hand van de volgende vragen: Wie? Wat? Wanneer? Waar? Hoe? Het eerste werkblad van hoofdstuk 8 (p.250) biedt handvatten om het gedrag te analyseren. Kies gezamenlijk welk probleem als eerste aangepakt wordt en welke aanpassingen en interventies daarvoor ingezet worden. Laat de betrokkenen ter voorbereiding op de tweede bijeenkomst de hoofdstukken 5 en 6 lezen.

Tweede bijeenkomst

Bespreek de gelezen tekst met de betrokkenen. Inventariseer welke vragen, gedachten en emoties het bij de betrokkenen heeft opgeroepen. Evalueer vervolgens het aangepakte probleem aan de hand van concrete situaties:

- 1) Welke aanpassingen en interventies zijn thuis en op school ingezet?
- 2) Wat gaat goed? Wat is er bereikt ten aanzien van de gewenste veranderingen?
- 3) Wat zijn knelpunten?
- 4) Wat is nodig om verder te kunnen?

Door uitwisseling van ervaringen ontstaat inzicht in de voorwaarden, interventies en (leer)strategieën waar een kind of jongere baat bij heeft. Bespreek aan de hand van de bevindingen van de afgelopen periode wat er beter kan. Kies eventueel gezamenlijk een tweede probleem dat de komende periode aangepakt gaat worden.

Derde bijeenkomst

Evalueer gezamenlijk de bevindingen van de afgelopen periode:

- 1) Welke aanpassingen en interventies zijn thuis en op school ingezet?
- 2) Wat gaat goed? Wat is er bereikt ten aanzien van de gewenste veranderingen?
- 3) Wat zijn knelpunten?
- 4) Wat is nodig om verder te kunnen?

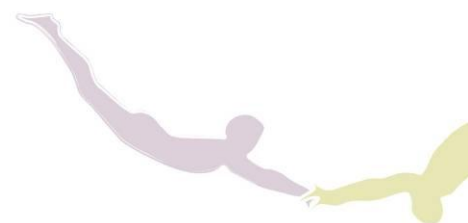
Maak nieuwe afspraken voor het vervolg. Plan een vierde bijeenkomst indien evaluatie en afronding van BrainSTARS nog niet haalbaar is.

3.4 Afronding en evaluatie van het werken met BrainSTARS

Het werken met BrainSTARS vindt plaats gedurende een vooraf vastgesteld aantal bijeenkomsten. Bijvoorbeeld drie bijeenkomsten, met als vierde bijeenkomst een evaluatie. Tijdens de evaluatie komt het volgende aan bod:

- 1) Verloop van het proces: wat was helpend, wat had anders gekund?
- 2) Resultaten van het werken met BrainSTARS: wat heeft het opgeleverd? Wat is er nu anders dan voordat we begonnen?
- 3) Hoe houden we het bereikte vast? Hoe houden we de samenwerking in stand? Wat spreken we daarover af?
- 4) Zijn er vervolgstappen nodig? Zo ja, welke, met wie, hoe en wanneer?

Nadat het traject met bijeenkomsten is afgerond, kan BrainSTARS een functie blijven vervullen. Bijvoorbeeld als naslagwerk voor ouders, leerkrachten of gezinsbegeleiders, of als 'hulpbron' als er sprake is van nieuwe vragen of problemen. Voor de betrokkenen is het van belang dat de gezinsbegeleider of gedragsdeskundige beschikbaar blijft voor vragen, zodat ze terug kunnen vallen op een deskundige. Indien mogelijk en wenselijk neemt de gedragsdeskundige of gezinsbegeleider telefonisch contact op met ouders en de leerkracht of docent na bijvoorbeeld twee maanden om te inventariseren hoe het gaat en of er vragen zijn. Zo nodig kan er na verloop van tijd een nieuw traject worden gestart, bijvoorbeeld als het kind/de jongere in een volgende ontwikkelingsfase komt.

4 Veel gestelde vragen

Is BrainSTARS ook digitaal beschikbaar, zodat ik delen kan printen?

Het BrainSTARS handboek is niet in zijn geheel digitaal beschikbaar. De werkbladen en de handleiding zijn op dit moment wel digitaal beschikbaar.

Moet ik BrainSTARS altijd aan het gezin geven of kan ik het ook zelf gebruiken?

De wijze waarop BrainSTARS wordt aangeboden, dient afgestemd te worden op de wensen en mogelijkheden van het gezin en de andere betrokkenen. Sommige betrokkenen ontvangen graag het hele handboek om het als naslagwerk te gebruiken. Anderen zijn gebaat bij het losbladig aanbieden van de informatie die voor hen relevant is, omdat het aanbieden van het hele handboek hen afschrikt of overvraagt. Bij twijfel over de motivatie en mogelijkheden van betrokkenen, heeft het losbladig aanbieden de voorkeur. BrainSTARS is niet alleen goed bruikbaar voor het gezin en andere betrokkenen van het kind of de jongere, maar ook voor gezinsbegeleiders en gedragsdeskundigen. BrainSTARS geeft hen handvatten voor de begeleiding van ouders, onderwijsgeevenden en andere betrokkenen. In een eerste evaluatie is gebleken dat gezinsbegeleiders met name hoofdstuk 4 (Ontwikkelingsstadia) een bruikbaar hoofdstuk vinden voor het bevorderen van de eigen deskundigheid.

Voor sommige ouders is BrainSTARS te moeilijk en ontoegankelijk. Wat kan ik dan doen?

De wijze waarop BrainSTARS wordt aangeboden, dient afgestemd te worden op de wensen en mogelijkheden van het gezin. Voor ouders voor wie BrainSTARS een moeilijk en ontoegankelijk boek is, dient het boek niet in zijn geheel achtergelaten te worden, omdat dat het risico op overvraging met zich meebrengt. Bied relevante delen van het handboek losbladig aan en maak een korte lijst met belangrijke aandachtspunten. Gebruik daarnaast methodieken en tools die voor het betreffende gezin beter toegankelijk zijn.

Kan ik ook langere tijd met BrainSTARS werken, dus bijvoorbeeld zes of acht bijeenkomsten?

Het is mogelijk langere tijd met BrainSTARS te werken. Stem het aantal bijeenkomsten af op de behoeften en mogelijkheden van de betrokkenen. Bewaak of een langdurig traject met bijeenkomsten voldoende oplevert ten opzichte van de investering van de verschillende betrokkenen; werk toe naar zelfstandig gebruik van BrainSTARS en gestructureerde samenwerking tussen de betrokkenen.

Ik wil BrainSTARS alleen gebruiken in mijn contact met moeder, kan dat ook?

BrainSTARS kan goed gebruikt worden voor psycho-educatie aan één betrokkene. Voor een optimaal resultaat is echter ook afstemming tussen de verschillende belangrijke betrokkenen van het kind of de jongere met NAH van belang.

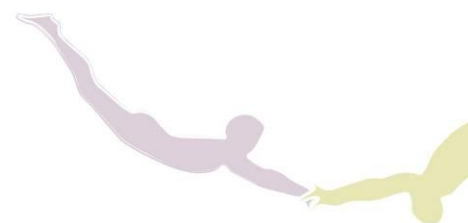
Kun je BrainSTARS ook inzetten als er naast NAH sprake is van autisme of andere gedrags- of leerproblemen?

BrainSTARS kan ingezet worden als er naast NAH sprake is van autisme of andere gedrags- of leerproblemen. BrainSTARS biedt echter niet voldoende informatie over de problemen van kinderen die zeer gevaarlijk gedrag vertonen, zoals brandstichting, praten over en/of pogingen doen tot zelfmoord, dreigen met geweld, mensen aanvallen, dieren mishandelen, wapens gebruiken, stemmen horen, visuele hallucinaties hebben of ander gedrag vertonen dat kan leiden tot arrestatie of opsluiting. Dergelijk gedrag wijst op ernstige problematiek die niet uitsluitend met de interventiemethodes uit BrainSTARS aangepakt kan worden. Als het kind een van deze gedragingen vertoont, moet het onder behandeling van een psychiater geplaatst worden.

5 Bijlage

Uitnodigingsbrief bijeenkomst BrainSTARS

datum

onderwerp **Bijeenkomst BrainSTARS**

telefoon

e-mail

Geachte ...../ Beste .....,

Onlangs hebben we met u gesproken over het gebruik van BrainSTARS in de begeleiding van <naam kind>. BrainSTARS is een educatief programma dat ouders, onderwijsgeevenden en andere betrokkenen van kinderen en jongeren met niet-aangeboren hersenletsel (NAH) informatie biedt over de oorzaken en gevolgen van het letsel. Daarnaast biedt BrainSTARS handvatten voor het begrijpen van en omgaan met moeilijk gedrag.

Graag zouden we met u in gesprek willen gaan over uw ervaringen in de begeleiding van <naam kind> en uw mening en ideeën over de inzet van BrainSTARS. Uitwisseling van ervaringen is onmisbaar om in het belang van <naam kind> de begeleiding thuis, op school en elders optimaal op elkaar af te stemmen.

Graag nodigen we u uit voor een gesprek:

<Datum>

<Tijd>

<Plaats>

<Aanwezig bij gesprek>

Wij vragen u uiterlijk <datum> te laten weten of u hierbij aanwezig kunt zijn. We hopen van harte op uw medewerking!

Met vriendelijke groet,

